

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יור"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת דברים

א. העמק דבר .

פרק א' פסוק ג' :

ככל אשר צוה ה' אותי. היינו אפי' הכללים ודרך הלמוד שהראה ה' למשה בעצמו ולא לישראל, עתה דבר משה אליהם - לכל ישראל, [וע' ס' במדבר ט"ו כ"ג את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה ומש"כ שם], ולהלן יבואר דמברייתא דספרי מוכח דמימרא דריב"ז אינו מקובל לכ"ע, אלא מתחלה עלה ברנן שיהא משה מלמד זה הדרך לישראל, אבל מ"מ לכ"ע עוד לא הגיעה שעה ללמד לישראל עד ערבות מואב, ומש"ה כתיב אותו. מה שעד כה לא נטווה אלא משה ועתה אליהם. נטווו כל ישראל. ויש לפרש עוד חיבת אליהם, דבכלל תורה שבע"פ הוא סודות התורה אשר לא היו כל ישראל ראויין לדעת, מש"ה פירש הכתוב שלא דבר משה אלא ככל אשר צוה ה' אותו אליהם, הקבלות שננטוה להגיד להם ולא הכל מה שידע משה, [וע' מש"כ להלן י"ח י"ה שכן ה' בכל ספרי הגביאים], וכדאיתא בירוש' ע"ז פ"ג כתיב ואותי צוה ה' אותי ואותי יש דברים שאמר לי בני לציין ענמי ויש דברים שאמר לי לומר לבניי. ומה שהגיע המסובב מהא שנהי' ארבעים שנה, הוא כמש"כ בפ' שלח ולהלן ח' ב' שבשעת גזירה של מ' שנה נגזר גלות על ישראל, ובשביל זה החליט יסבו במדבר מ' שנה כמבואר שם, וענין הגלות גרם שההכרח ללמד את התורה על פי דרך הגיון הפלפול, לצד מה שביארנו בס' שמות ס"פ קדש לי שנדרש אז לתרגם של תורה לשונה כדי שיהא בזה כח ועוז לשמור כלל האומה ותכליתה, עוד יש ענין גדול ונעלה לעיקר ההוראה בישראל, דכל זמן שהיו בארץ ישראל בנית ראשון אם לא הגיעו לאחז פסק הלכה באחז מקום, היתה המצוה לשלוח לבית המקדש, כדכתיב בפ' שופטים כי יפלא ממך דבר וגו' וקמת ועלית וגו',

ושם נחבררה ההלכה לאחמה של תורה או שהגיע ע"פ חקי הפלפול, וע"ז כתיב אל השופט אשר יהיה בימים ההם, והשופט היינו חוקר בעומק הלכה להוציא משפט לאורה, או ע"י סברה שיצא מכהן גדול שעמד לפני ה', וע"ז כתיב אל הכהן אשר יהי' בימים ההם וכמו שביארנו באותה פ' בס"ד, ולא עוד אלא אפי' לא הגיע הכה"ג לידי מעלה גדולה כזו ולא ראש הסנהדרין להיות שופט וחוקר בעמק הלכה, ג"כ היאך שיצא מאותו מקום הנבחר ק"ל הלכה, ודבר זה למדנו ממש"כ בשאלמות פרשת משפטים [הנוספת בדפוס על שאלמות הקודמים] אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כחנח בתורתך וקמת ועלית, הרי בזמן שבהמ"ק קיים, ובזמן שאין בהמ"ק קיים מי ישפוט בין עמך ישראל, א"ל בעלי תורה דהכי כתיב על פי התורה אשר יורוך אי איכא תורה תורה יורוך טו', והבאור הוא דכתיב באותה פרשה ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום וגו' על פי התורה אשר יורוך, וכל זה הלשון מן המקום ההוא מיותר, שהרי מיירי בזה המקום, כמו שכתוב וקמת ועלית אל המקום וגו', וגם על פי התורה אשר יורוך וגו' כולו מיותר, שהוא הוא דכתיב במקרא הקודם על פי הדבר וגו', אלא ה"ק במקום אשר יבחר סגי על פי הדבר לחוד, אפי' בלי הוכחה מכה התורה ג"כ קיים הדין, על פי דעת הסנהדרין באותו מקום הנבחר, אבל בזמן שאינו באותו מקום הנבחר, אזי דוקא על פי התורה אשר יורוך, ומש"ה כשהגיע לערבות מואב, הודיע משה רבינו לישראל ענין הגלות שנגזר עליהם, ושעל קן מוכרחים לקבל על תורה בזה הדרך, כדי שלא יאבד דרך ההוראה בישראל

1. קרא שם את הפסוק מה הקושי האפשרי האביא את פרשנונו להסביר נושא כללי חשוב זה כאן?
2. מה נצטווה משה לומר, מתי ולמי?
3. מתי ולמה חל שינוי בצנין זה?
4. מה מצאנו על תורה שבכתב כפי תורה הכתובה?
5. מתי ולמה נצטוו ללכת אל ישראל?
6. מה צאנו מלפני מלכות ישראל ומה התורה?
7. מה היה מצב ההוראה ואופן ביצועה בימי בית ראשון?
8. איזה שינוי התבקש עם זאת העצם ללכת?
9. איך זה מוטא בפסוקים שלנו?
10. מה הרציון הכללי בכל זה?

* * *

ב. כלי יקר.

פרק א' פסוק טז: [מן] וְאֶצִּיחָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר. מהו "לאמר"? למי יאמרו השופטים זה? ו"בעת ההיא" מיתר לגמרי. ונראה שהזהירם על ענוי הדין, אלא "בעת ההיא" - לאמר, באותו עת שברור לדון להיכן הדין נוטה, מיד יאמר: פלוני אתה זכאי, פלוני אתה חייב. ומה שפרש רש"י: מכאן היו מתונים בדין, אולי גם רש"י סובר שמשמעותו להזהיר על ענוי הדין, ומכל מקום למדין מזה גם להיות מתון בדין, דאם לא כן לשתק קרא מיניה, אטו ברישי עסקינן המענים את הדין בחנם? אלא ודאי שקל דין צריך להיות מתון בדין, ויש לחוש שעל ידי זה יבוא לידי ענוי הדין וישהה יותר מן הראוי, על כן אמר "בעת ההיא לאמר".

אלף

1. מתי אלו שאלו פרשנונו מתחילת דבריו, מהן?
2. מהי תשובתו לכך?
3. איך "מתונים בדין" עושי להביא לצינוי הדין?
4. פרשנונו מנסה לפרש את רש"י לכאורה מה הקושי?
5. איך הוא מסביר "אצוה"?

* * *

ג. תוספת ברכה.

פרק א' פסוק טז:

ושפטתם צדק (א' ט"ו)

בתלמוד כתובות (ק"ו א') אמרו: דלשון זה מורה מצות עשה על הדיינים לשפוט (עיי"ש ברש"י בריש העמוד, שכתב, ושפטתם צדק — זו מצות עשה). ובשורת חתם סופר חקר, למה לא יברכו הדיינים קודם שיושבים לדון אשר קדשנו במצותיו וצנו לשפוט. כמו שמברכין על כל מצות עשה. וכתב הטעם בזה, שמא לא יקבלו הבעלי דינין את הדין ותהי הברכה לבטלה עכ"ל.

דברים

אבל טעם זה קשה לקבל, כי מה להם להדיינים עם בעלי הדין בהנהגתם אחר כך, הם, הדיינים, צריכים לעשות את שלהם — לשפוט, ומה שיהי אחרי כן אין להם לחקור, והרי זה כמו מצות הוכח תוכיח, שאעפ"י שכשידוע שלא ישמע זה שמוכיחין אותו אין צריך להוכיחו (יבמות ס"ה ב'), אבל כל זמן שאין ידוע בבירור שלא ישמע להתוכחה מצוה להוכיחו (שבת, ג"ה א' ובתוס' שם), וכש"כ כאן, שיותר קרוב להאמין שישמעו הבעלי דינין להדיינים לקיים דיניהם, כי הם אינם בחזקת ריעותא כמו זה שצריך להוכחה.

והרכה מצות כאלה, שאפשר שאח"כ לא יתקיים ענינם הנרצה, ובכל זאת בשעתן מברכין עליהן, ואין חוששין למה שאפשר לבא קלקול בהענין, כמו שמברכין על מצות שחיטה ואין חוששין שמא תטרף הבהמה בבדיקה, כיון דבשעת שחיטה המצוה כתקונה.

וכן אין חוששין לברך ביום המעונן על מצות ישיבת סוכה שמא ידרו גשמים ולא יוכל לשבת ותהי' ברכה לבטלה, וכדומה כמה וכמה מצות שבשעתן מברכין עליהן ואין חוששין למה שאפשר להיות בסופן, ואמנם כי התוס' בכתובות (ע"ב א') כתבו בטעם הדבר שאין אשה זבה מברכת על ספירת ימי טהרתה, כדכתיב וספרה לה שבעת ימים (פ' מצורע, ט"ו כ"ח), וכתבו, משום שמא תראה טומאה במשך ימי הספירה תסתור כל הספירה, הרי דהיישין שלא לברך מטעם שמא יבא איזה קלקול.

אך שם יסוד הטעם משום שאם תראה, יתברר, שהספירה מעקרה היתה בטעות, אבל כאן בדיינים, הרי הם עושים חיובם בשעתם כהוגן וכדרוש, ולא שייך בזה קלקול וסתירה ולמה לא יברכו.

אלו

1. מה מביא את חז"ל ואת הפרשנים לחשוב שיש מצוה לדיינים לשפוט?
2. מהי בדיוק דעת החתם סופר?
3. למה פרשנו אינו יכול לקבלה?
4. שתי דוגמאות: שחיטה וסוכה, מביא פרשנו, כמה הן דומות למקרה שלנו וכמה הן שונות לו מן?
5. למה הקציה של אשה נזה לא נראית לפרשנו כמקבילה למקוה שלנו?

* * *